

5. Безсмертний Є. О. Адміністративно-запобіжні заходи, що застосовуються органами внутрішніх справ : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Безсмертний Євген Олександрович. – Х., 1997. – 161 с.
6. Салманова О. Ю. Адміністративно-правові засоби забезпечення міліцією безпеки дорожнього руху : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Салманова Олена Юріївна. – Х., 2002. – 232 с.
7. Комзюк А. Т. Адміністративний примус в правоохранній діяльності міліції в Україні : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07 / Комзюк Анатолій Трохимович. – Х., 2002. – 408 с.
8. Сергєєв А. В. Організаційно-правові засади діяльності підрозділів місцевої міліції щодо охорони громадського порядку : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Сергєєв Анатолій Вікторович. – Х., 2004. – 216 с.
9. Кримінальний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25–26. – Ст. 131.
10. Кодекс України про адміністративні правопорушення // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1984. – Дод. до № 51. – Ст. 1122.

Надійшла до редколегії 20.04.2011

ИВАНЦОВ В. А. ОСОБЕННОСТИ ПРИМЕНЕНИЯ МИЛИЦИЕЙ МЕР АДМИНИСТРАТИВНОГО ПРИНУЖДЕНИЯ ОТНОСИТЕЛЬНО БОРЬБЫ С ПРАВОНАРУШЕНИЯМИ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ НАПРАВЛЕННОСТИ

Обоснована позиция, в соответствии с которой милиция наделена полномочиями по применению мер административного принуждения относительно борьбы с правонарушениями экономической направленности. Определен их конкретный перечень и особенности применения некоторых из них.

IVANTSOV V. FEATURES OF ADMINISTRATIVE COMPULSION MEANS IN MILITIA ACTIVITY TO FIGHT AGAINST ECONOMIC OFFENCES

It is grounded that militia is provided with powers on application of administrative compulsion means in relation to a fight against of economic offences. Their list and features of application is a result certain some from them.

УДК 342.5

В. А. МИКОЛЕНКО,
здобувач
Харківського національного університету внутрішніх справ

ЩОДО ВІЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ТА КОЛА СУБ'ЄКТІВ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА

Розглянуто теоретичні напрацювання вчених з проблематики суб'єктів адміністративного права. Надано авторське визначення поняття «суб'єкти адміністративного права» та сформульовано їх перелік.

Проблема суб'єктів адміністративного права є однією з найважливіших у науці адміністративного права, адже мова йде про коло осіб, які мають права і виконують обов'язки передбачені нормами адміністративного права. З огляду на це проблематика суб'єктів адміністративного права неодноразово була предметом дослідження вчених, серед яких слід виділити В. Б. Авер'янова, О. М. Бандурку, Д. М. Бахраха, Ю. П. Битяка, І. А. Галагана, А. П. Гетьмана, С. В. Ківалова, Ю. М. Козлова, В. К. Колпакова, А. П. Коренєва, В. І. Новосьолова, Г. І. Петрова, Ю. М. Старилова, О. М. Якубу, Ц. Я. Ямпольську. Разом із тим, незважаючи на достатню кількість праць у цій сфері, дотепер немає єдності серед науковців щодо визначення поняття «суб'єкти адміністративного права», кола суб'єктів адміністративного права, їх кла-

сифікації. Виходячи з цього **метою** статті є надання авторського визначення поняття суб'єктів адміністративного права та визначення їх кола.

У навчальній та науковій літературі можна виокремити декілька визначень поняття «суб'єкти адміністративного права». Так, В. К. Колпаков під суб'єктами адміністративного права розуміє учасників суспільних відносин, які мають суб'єктивні права та виконують юридичні (суб'єктивні) обов'язки, встановлені адміністративно-правовими нормами [1, с. 189]. Ю. М. Старилов вказує, що суб'єкти адміністративного права – це реальні учасники адміністративно-правових відносин, які, володіючи адміністративно-правовим статусом, беруть участь в організації публічного управління (державного і муніципального), у самій управлінській діяльності, а також у процесі управління (адміністративних

процедурах) [2, с. 419]. На думку О. А. Котельникової, І. А. Семенцової, М. Б. Смоленського суб'єктом адміністративного права визнається власник прав і обов'язків, якими він наділений з метою реалізації повноважень, покладених на нього адміністративним правом [3, с. 49].

Як випливає з вищеприведеного, окрім вчені визначають категорію «суб'єкти адміністративного права» через категорію «учасники адміністративно-правових відносин» або «учасники суспільних відносин». Слід відзначити, що у юридичній літературі розрізняють категорії «суб'єкти права» і «учасники правовідносин». Так, Р. О. Халфіна вказує, що поняття учасника правовідносин вужче, ніж поняття суб'єкта права. Оскільки правовідносини не єдина форма реалізації права, норми, що визначають становища суб'єкта права, реалізуються передусім, створюючи правовий статус. Вони встановлюють становище особи – людини або колективу – у суспільстві, їх потенційні можливості. Це, однак, не означає, що всі потенційні можливості будуть реалізовані в конкретних відносинах [4, с. 115]. Як відзначає М. І. Матузов, по-перше, конкретний громадянин як постійний суб'єкт права не може бути одночасно учасником усіх правовідносин; по-друге, немовлята, малолітні діти, душевнохворі особи, будучи суб'єктами права, не є суб'єктами більшості правовідносин; по-третє, правовідносини – не єдина форма реалізації права [5, с. 286]. В. М. Толкунова та Д. І. Рогачов вказують, що треба розрізняти громадянина як суб'єкта права і як суб'єкта конкретних правовідносин. Так, громадянин, що досяг пенсійного віку і має право на пенсію за старістю, є суб'єктом права соціального забезпечення. У той же час поки він не виявить ініціативу на реалізацію свого права на пенсію, він не буде суб'єктом пенсійного правовідношення за старістю. І цей час може тривати роками, поки він не подасть заяву про призначення йому такої пенсії [6, с. 131].

Таким чином, слід констатувати, що, на відміну від суб'єкта адміністративних правовідносин, суб'єкт адміністративного права має лише потенційну здатність вступати в адміністративні правовідносини.

Незрозумілим є визначення суб'єктів адміністративного права, запропоноване М. А. Бояринцевою. Так, під суб'єктами адміністративного права автор розуміє учасників управлінських відносин, яких відповідно до конституційних та адміністративно-правових норм наділено правами і обов'язками, здатністю вступати в адміністративно-правові відносини [7, с. 15]. По-перше, незрозумілим є зв'язок конституційних норм з адміністративним правом, а по-друге,

управлінські відносини та адміністративно-правові відносини є доволі близькими категоріями, а отже, їх спільне застосування в одному визначенні є недоречним. Більш того, в авторефераті дисертації автор наводить зовсім іншу дефініцію: «суб'єкти адміністративного права – це фізичні та юридичні особи, наділені державою правами та обов'язками в сфері державного управління та місцевого самоврядування, які реалізують їх шляхом вступу в адміністративно-правові відносини, з однієї сторони, та органи державної влади та органи місцевого самоврядування та їх посадові особи, наділені правовими нормами відповідними владними повноваженнями щодо організаційно непідпорядкованих їм суб'єктів, з іншої сторони» [8, с. 7].

З метою надання власного визначення категорії «суб'єкт адміністративного права» звернемось до довідкової літератури. Так, Великий тлумачний словник сучасної української мови визначає слово «суб'єкт» як особу чи організацію, що є носієм певних прав і обов'язків [9, с. 1211]. Великий енциклопедичний юридичний словник за редакцією Ю. С. Шемшученка дає наступне визначення: «суб'єкт права – це учасник правовідносин як носій юридичних прав та обов'язків» [10, с. 860].

Для визначення поняття суб'єкта адміністративного права важливе значення має розуміння того, в які правовідносини він збирається вступати. Як відомо, будь-яка галузь права регулює певну сукупність однорідних суспільних відносин. Адміністративне право, яке є самостійною галуззю права, не є винятком з цього правила. Так, В. Б. Авер'янов виділяє п'ять груп однорідних суспільних відносин, які охоплюються предметом адміністративного права. Це відносини, що формуються: а) у ході державного управління економічною, соціально-культурною та адміністративно-політичною сферами, а також реалізації повноважень виконавчої влади, делегованих державою органам місцевого самоврядування, громадським організаціям та деяким іншим недержавним інституціям; б) у ході діяльності органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб щодо забезпечення реалізації та захисту в адміністративному порядку прав і свобод громадян, надання їм, а також юридичним особам різноманітних адміністративних (управлінських) послуг; в) у процесі внутрішньої організації та діяльності апаратів усіх державних органів, адміністрацій державних підприємств, установ та організацій, а також у зв'язку з проходженням державної служби або служби в органах місцевого

самоврядування; г) у зв’язку з реалізацією юрисдикції адміністративних судів і поновлення порушених прав громадян та інших суб’єктів адміністративного права; д) у ході застосування заходів адміністративного примусу, включаючи адміністративну відповіальність, щодо фізичних і юридичних осіб [1, с. 71]. З метою компактного викладення дослідницького матеріалу вказані відносини ми будемо називати адміністративними.

Виходячи з вищезазначеного, під суб’єктами адміністративного права слід розуміти осіб, які є носіями прав і обов’язків, встановлених адміністративним правом, та мають здатність вступати в адміністративні правовідносини.

Отже, суб’єкт адміністративного права є, так би мовити, претендентом на участь в адміністративних правовідносинах. Як слухно відзначає В. К. Колпаков, для того, щоб визнаватися таким претендентом, відповідна особа повинна бути потенційно здатним носієм суб’єктивних прав і обов’язків. Таку потенційну здатність суб’єкта визначають як адміністративну правосуб’єктність [1, с. 190].

Як правило, у правосуб’єктності виділяють два елементи: правоздатність та дієздатність [2, с. 420; 11, с. 309; 12, с. 356; 13, с. 74; 14, с. 279]. Під адміністративною правоздатністю розуміють здатність особи бути носієм прав і обов’язків у сфері адміністративного права. Поява правоздатності пов’язується з моментом виникнення суб’єкта: у громадянина з моменту народження; у юридичної особи – з моменту її державної реєстрації. Припиняється правоздатність з моменту зникнення суб’єкта, тобто з моменту ліквідації юридичної особи, а у випадку з фізичною особою – з моменту смерті. Щодо адміністративної дієздатності, то це здатність особи своїми діями реалізовувати надані їй права і виконувати покладені на неї обов’язки у сфері адміністративного права. У юридичній літературі складовою адміністративної дієздатності вважають адміністративну деліктоздатність, тобто здатність суб’єкта нести за порушення адміністративно-правових норм юридичну відповіальність [13, с. 74].

Слід відзначити, що ще С. С. Алексеєв зазначав, що стосовно більшості суб’єктів права нема потреби спеціально виділяти деліктоздатність. Учений відзначає, що деліктоздатність являє собою, по суті, один із аспектів правосуб’єктності (точніше – дієздатності), яка виражає можливість самостійного виконання юридичних обов’язків [15, с. 286]. У той самий час слушними є доводи М. Костіва стосовно юридичних осіб суб’єктів адміністративного права. Науковець пише, що слід виділяти делік-

тоздатність як самостійний елемент адміністративної правосуб’єктності юридичних осіб, зважаючи на специфіку такої правосуб’єктності та на прийняття в теорії права розуміння деліктоздатності як визнаної державою здатності особи самостійно нести юридичну відповіальність за вчинення правопорушення. Свою позицію автор обґрунтует законодавчими положеннями, зокрема в п. 1 ч. 2 ст. 80 ЦК України вказано, що юридична особа наділяється цивільною правоздатністю і дієздатністю та може бути позивачем і відповідачем у суді [16, с. 122].

Для адміністративного права характерна велика кількість суб’єктів з різними повноваженнями, структурою і правовими характеристиками. У різних джерелах можна побачити різні групування суб’єктів адміністративного права. Так, виходячи зі структури розділу 2 «Суб’єкти адміністративного права» підручника А. П. Коренєва «Адміністративне право Росії», всіх суб’єктів адміністративного права слід поділяти на громадян, органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, державних службовців, підприємства, установи та інші некомерційні організації, громадські об’єднання та їх службовців [17, с. 69–137]. Такі ж самі суб’єкти адміністративного права виділяються авторами підручника «Адміністративне право України» за редакцією Ю. П. Битяка [18, с. 47–114]. Дещо відрізняється перелік суб’єктів у підручнику «Адміністративне право України» за редакцією С. В. Ківалова: громадяни України; іноземні громадяни; особи без громадянства та біженці; органи виконавчої влади; органи місцевого самоврядування; підприємства, установи та організації; об’єднання громадян; державна служба і державні службовці [19, с. 70–167]. У підручнику «Адміністративно право Російської Федерації» за редакцією А. П. Альохіна виділені наступні суб’єкти адміністративного права: фізичні особи; органи виконавчої влади; органи місцевого самоврядування; державні службовці; підприємства; організації; установи; громадські об’єднання [20, с. 67–195]. В. К. Колпаков виділяє наступні групи суб’єктів адміністративного права: фізичні особи – громадяни України, іноземці, особи без громадянства; юридичні особи – органи виконавчої влади, будь-які інші державні органи, органи місцевого самоврядування, об’єднання громадян, підприємства, установи, організації (в особі їх керівників, які очолюють органи управління цих підприємств, установ, організацій); колективні суб’єкти (утворення), які не мають ознак юридичної особи, але тією чи іншою мірою наділені нормами адміністративного права певними правами

та обов'язками: структурні підрозділи державних і недержавних органів, підприємств, установ, організацій, деякі інші громадські утворення (на кшталт загальних зборів громадян за місцем проживання) [1, с. 191]. Вважаємо, що останній поділ суб'єктів адміністративного права є більш правильним. Стосовно попередніх слід зробити загальне зауваження, а саме: на нашу думку, до суб'єктів адміністративного

права входять не тільки органи виконавчої влади. Наприклад, Вища кваліфікаційна комісія суддів України є постійно діючим органом у системі судоустрою України, який володіє певними адміністративними повноваженнями. Крім цього, на наш погляд, не зовсім вдалим є виділення поряд із фізичними особами державних службовців у підручнику за редакцією А. П. Альохіна.

Список використаної літератури

1. Адміністративне право України. академічний курс : підручник : у 2 т. Т. 1. Загальна частина / ред. кол.: В. Б. Авер'янов (голова). – К. : Юрид. думка, 2004. – 584 с.
2. Старилов Ю. Н. Курс общего административного права : в 3 т. Т. 1: История. Наука. Предмет. Нормы. Субъекты / Ю. Н. Старилов. – М. : Норма, 2002. – 728 с.
3. Котельникова Е. А. Административное право : учебник / Е. А. Котельникова, И. А. Семенцова, М. Б. Смоленский. – Ростов н/Д : Феникс, 2002. – 352 с.
4. Халфина Р. О. Общее учение о правоотношении / Р. О. Халфина. – М. : Юрид. лит., 1974. – 348 с.
5. Теория государства и права : курс лекций / под ред. Н. И. Матузова и А. В. Малько. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Юристъ, 2001. – 776 с.
6. Право социального обеспечения России : учебник / М. О. Буянова, К. Н. Гусов [и др.] ; отв. ред. К. Н. Гусов. – 4-е изд., перераб. и доп. – М. : Велби ; Проспект, 2008. – 640 с.
7. Бояринцева М. А. Адміністративно-правовий статус громадянина України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / М. А. Бояринцева. – К., 2005. – 213 с.
8. Бояринцева М. А. Адміністративно-правовий статус громадянина України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Теорія управління; адміністративне право та процес; фінансове право; інформаційне право» / М. А. Бояринцева. – К., 2005. – 20 с.
9. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К. ; Ірпінь : Перун, 2002. – 1440 с.
10. Великий енциклопедичний юридичний словник / за ред. Ю. С. Шемшученка. – К. : Юрид. думка, 2007. – 992 с.
11. Хропанюк В. Н. Теория государства и права : учеб. пособие для высш. учеб. заведений / В. Н. Хропанюк ; под ред. В. Г. Стрекозова. – М. : Дабахов, Ткачев, Димов, 1995. – 384 с.
12. Теория государства и права : учеб. для вузов / под ред. В. М. Корельского, В. Д. Перевалова. – 2-е изд., изм. и доп. – М. : Норма, 2002. – 616 с.
13. Колпаков В. К. Адміністративне право України : підручник / В. К. Колпаков, О. В. Кузьменко. – К. : Юрінком Інтер, 2003. – 544 с.
14. Каменська Н. П. Платники податків як суб'єкти адміністративного права й адміністративних відносин / Н. П. Каменська // Держава і право. – 2007. – № 37. – С. 276–282.
15. Алексеев С. С. Проблемы теории права : курс лекций : в 2 т. Т. 1 / С. С. Алексеев. – Свердловск : Изд-во Свердлов. ун-та, 1972. – 396 с.
16. Костів М. Деякі дискусійні питання адміністративної правосуб'ектності юридичних осіб в академічному курсі з адміністративного права / М. Костів // Право України. – 2005. – № 8. – С. 122–123.
17. Коренев А. П. Административное право России : учебник : в 3 ч. Ч. 1 / А. П. Коренев. – М. : Щит-М, 1999. – 280 с.
18. Адміністративне право України : [підруч. для юрид. вузів і ф-тів / Ю. П. Битяк, В. В. Богуцький, В. М. Гаращук та ін.] ; за ред. Ю. П. Битяка. – Х. : Право, 2000. – 520 с.
19. Административное право Украины : учебник / под общ. ред. С. В. Кивалова. – Харьков : Одиссей, 2004. – 880 с.
20. Алексин А. П., Кармалицкий А. А., Козлов Ю. М. Административное право Российской Федерации : учебник / А. П. Алексин, А. А. Кармалицкий, Ю. М. Козлов ; под ред. А. П. Алексина. – М. : Зерцало-М, 2003. – 608 с.

Надійшла до редколегії 20.05.2011

МИКОЛЕНКО В. А. К ОПРЕДЕЛЕНИЮ ПОНЯТИЯ И КРУГА СУБЪЕКТОВ АДМИНІСТРАТИВНОГО ПРАВА

Рассмотрены теоретические наработки ученых по проблематике субъектов административного права. Предложено авторское определение понятия «субъекты административного права» и сформулирован их перечень.

MYKOLENKO V. TO THE DEFINITION OF THE NOTION AND THE RANGE OF THE SUBJECTS OF ADMINISTRATIVE LAW

Theoretical achievements of scientists on issues of the subjects of administrative law are reviewed. The author's definition of the notion «subjects of administrative law» is proposed and their range is formulated.